2. Нагребельний В.П. Стандарт. Юридична енциклопедія: В 6-ти т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова) та ін. Київ : «Укр. Енцикл.», 1998 – Т. 5: П-С. 2003. 736 с.
3. Савчук К.О. Стандарти міжнародні. Юридична енциклопедія: В 6-ти т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова) та ін. Київ : «Укр. Енцикл.», 1998 – Т. 5: П-С. 2003. 736 с.
4. Волохов О. С. Єфективність законодавства та міжнародні стандарти правотворчості : монографія, Київ : Юрінком Інтер, 2025. 484 с.
5. Пархоменко Н.М. Розвиток законодавства України в контексті конституціоналізації, євроінтеграції та забезпечення прав людини : Монографія. Київ : Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України, 2016. 254 с.
6. Риндюк В.І. Упорядкування законодавства України: теоретико-методологічний та техніко-юридичний аспекти : монографія. Київ : КНЕУ, 2021. 407 с.
7. Клещенко Н.О. Уніфікація законодавства: теоретико-прикладні аспекти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. 12.00.01. Київ, 2020. 16 с.
8. Пархоменко Н.М. Розвиток законодавства України в контексті конституціоналізації, євроінтеграції та забезпечення прав людини : Монографія. Київ : Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України. 2016. 254 с.

Телеп Юлія Василівна, *викладач кафедри теорії та історії держави і права ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

ТРАНСФОРМАЦІЯ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Насамперед слід зауважити, що, попри те, що конституціоналізм базується на класичних ідеях лібералізму (неолібералізму) та універсальних принципах, притаманних усім демократичним, правовим, соціальним державам, їх практичне втілення не є однаковим у різних країнах. У кожній державі ці ідеї та принципи набувають специфічних національних рис, зумовлених історичними, політичними, ідеологічними, культурними та економічними чинниками. Вони трансформуються під впливом історичного розвитку, традицій народу, особливостей правової системи, а також функціонування політико-правових інститутів, адаптуючись до конкретних умов об’єктивної реальності [1, с. 15].

Разом із тим, сучасний український конституціоналізм великою мірою визначається умовами війни, в яких власне набуває певних модифікацій. Мета та сутність конституціоналізму обумовлює те, що функціонально його механізм цілеспрямовано на обмеження (самообмеження) публічної влади на користь громадянського суспільства, прав, свобод та інтересів людини. Водночас в

умовах війни, коли держава стикається з надзвичайними обставинами та реальними загрозами її суверенітету й незалежності, відбуваються закономірні трансформації в організації та діяльності системи органів публічної влади, інститутів громадянського суспільства та інших суспільно-політичних механізмів. Такі зміни зумовлюють відповідну модифікацію механізму конституціоналізму. Проте визначальним є те, щоб ці трансформації не підривали його фундаментальної сутності та не нівелювали основної мети. Саме збереження цих засад становить необхідну передумову сталого демократичного розвитку України та успішної реалізації її євроінтеграційного курсу [2, с. 22-23].

У цьому контексті доцільно звернутися до трискладового тесту, виробленого у практиці європейських судових інституцій. Трискладовий тест пропорційності державного втручання є юридичним механізмом, що застосовується судами, зокрема ЄСПЛ та КСУ, для оцінки обґрунтованості втручання держави у права людини та перевірки дотримання справедливого балансу між приватними і публічними інтересами. Зазначений тест охоплює три взаємопов'язані етапи. По-перше, встановлюється, чи має відповідне втручання належну правову основу в національному законодавстві. По-друге, оцінюється, чи переслідує таке обмеження легітимну мету, пов'язану із захистом суспільного інтересу, зокрема національної безпеки, громадського порядку або прав і свобод інших осіб. По-третє, перевіряється, чи є втручання необхідним у демократичному суспільстві, тобто чи відповідають обрані державою засоби поставленій меті та чи не є вони надмірними. Якщо ж поставленої мети можна було досягти шляхом застосування менш обтяжливих або менш радикальних заходів, таке втручання визнається непропорційним.

Тобто, у механізмі конституціоналізму організація та функціонування публічної влади має кореспондувати з його вищезазначеною демократично-правовою сутністю та бути спрямованою на досягнення його мети. Водночас запровадження правового режиму воєнного стану зумовило суттєві зміни в системі організації та функціонування органів публічної влади на місцевому рівні. Ці трансформації виявилися у створенні військових адміністрацій, коригуванні повноважень органів місцевого самоврядування, а також у формуванні нових напрямів і механізмів взаємодії між органами місцевого самоврядування та органами державної влади, зокрема військовими адміністраціями.

В умовах війни змінюється функціональне призначення органів публічної влади відповідно до особливостей правового режиму воєнного стану, який передбачає наділення органів державної влади, військового командування, військових адміністрацій та органів місцевого самоврядування додатковими повноваженнями, необхідними для відвернення загроз, відсічі збройній агресії, забезпечення національної безпеки, захисту державної незалежності та територіальної цілісності України.

Такі зміни в інституційній системі публічної влади та переорієнтація її функціональних пріоритетів безпосередньо впливають на цілі, зміст, форми та

види взаємодії між місцевими органами державної влади й органами місцевого самоврядування. Однією з актуальних проблем, яка існувала ще в мирний період, але набула особливої гостроти в умовах воєнного стану, залишається необхідність чіткого розмежування компетенції між органами місцевого самоврядування та військовими адміністраціями. Крім того, у воєнний час спостерігається посилення субординаційних зв'язків між органами місцевого самоврядування та місцевими органами державної влади. Водночас із позицій теорії та практики конституціоналізму пріоритетною має залишатися координаційна модель їхньої взаємодії, відновлення та подальший розвиток якої доцільно розглядати як одну з важливих тенденцій повоєнної еволюції українського конституціоналізму [3, с. 20].

Особливого значення набувають інституційні механізми, покликані запобігати надмірній концентрації державної влади. Важливою складовою такого механізму є Конституційний Суд України, на який покладено здійснення конституційного контролю за актами та діяльністю органів державної влади, а також забезпечення захисту конституційних прав і свобод людини та громадянина. Реалізуючи функцію гаранта верховенства Конституції, цей орган конституційної юрисдикції за умови збереження своєї незалежності здатний ефективно забезпечувати та охороняти фундаментальні цінності конституціоналізму.

Водночас одним із найбільш складних викликів для Конституційного Суду України є оцінка конституційності спеціального законодавства, прийнятого для регулювання суспільних відносин в умовах воєнного стану. Саме в таких обставинах особливої ваги набуває здатність Суду забезпечувати баланс між потребами національної безпеки та необхідністю дотримання конституційних принципів, прав і свобод людини [4, с. 123].

Особливу роль у забезпеченні легітимації влади в умовах війни відіграють інститути громадянського суспільства, рівень довіри до яких серед громадян є досить високим. Це передусім правозахисні та волонтерські організації, діяльність яких в умовах війни отримала визнання не лише серед громадян України, а й міжнародної спільноти [4, с. 123]. Консолідації громадянського суспільства значною мірою сприяє розвиток національної свідомості, який став одним із ключових проявів зміцнення національної єдності. В умовах російсько-української війни процес формування національної свідомості українців зазнає істотних трансформацій, що виявляються у посиленні ролі національної ідеї, утвердженні національної ідентичності та зміцненні національної стійкості. Такі процеси закономірно впливають на конституційну правосвідомість як невід'ємну складову системи конституціоналізму. Конституційна правосвідомість є одним із визначальних елементів змісту конституціоналізму та становить його ідеологічну основу в сучасній українській конституційній парадигмі. За умов російсько-української війни її значення істотно зростає, що зумовлює необхідність її змістовного переосмислення та розвитку у напрямі посилення ролі національної ідеї, національної ідентичності, української

культури та державної мови. Таке оновлення має сприяти ефективній протидії ідеології рашизму, подоланню її деструктивного впливу, а також утвердженню й зміцненню національної стійкості України [4, с. 123].

В умовах воєнного стану відбувається закономірна трансформація функціонального механізму конституціоналізму, зумовлена потребою забезпечення державного суверенітету та національної безпеки України найбільш дієвими засобами. Це потребує від органів державної влади високого рівня мобілізації ресурсів і скоординованої взаємодії для досягнення легітимної мети, внаслідок чого допустимим є тимчасове обмеження окремих прав і свобод людини. Водночас навіть в умовах війни недоторканними залишаються фундаментальні права, що ґрунтуються на ключових цінностях свободи та людської гідності.

Список використаних джерел:

1. Крусян А. Р. Сучасний український конституціоналізм в умовах воєнного стану. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2022. № 3(21). С. 12-22.
2. Український конституціоналізм в умовах війни: основні науково-практичні проблеми та організаційно-правові засоби їх розв'язання: наукова записка / О.В. Скрипнюк, А.Р. Крусян, О.В. Марцеляк, О.В. Батанов, В.А. Явір, Н.Л. Омельченко, Т.А. Костецька; Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України. Київ: Видавництво Людмила, 2025, 112 с.
3. Крусян А. Український конституціоналізм в умовах війни: до постановки основних науково-практичних проблем та повоєнних тенденцій. *Український часопис конституційного права.* 2023. Часопис 3. С. 16-28.
4. Ковальчук В. Конституціоналізм в умовах війни: питання цінностей, прав та ідентичності. *Право України.* 2023. № 7. С. 115-127.